

НАТАЛЕНА КОРОЛЕВА

••••••••••••••••••

СОН ТІНІ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

I.
СВЯТОЧНІ ДНІ

*Злетів до мене з неба Ерос,
обгорнений пурпуровим плащем.*

— Ізі, танцюристка, — не дочка мені. Але живе тут, — висвітлила скромно одягнена старша жінка.

Кошавий раб у гнідїй ексомідї й довгих широких лідїйських штанах, таких дивовижних для місцевих людей, спустив з плеча чималий кошик і пересунув на потилицю фрігїйську вухасту шапочку. Спадаючи, розпущені навушники черкнули по його обличчю й поклали темні тіні, від чого обличчя стало подібне до черепа мертвяка.

— Ось воно що! То, виходить, дівча проживає у чужих? Як ми, невільники.

З-під насуплених брів він оглядав постать загорненої у темний плащ, столлу, старшої матрони.

Потім протяг поглядом по чистому подвір'ю, кучерявій перголі біля затишного фонтана, по садовій огорожі й по гарненькому домику з поверхом і гарною терасою, підпертою іонїйськими колонами.

З веранди, заплетеної виноградною лозою, повною великих рожевих грон, вийшла коротковолоса кучерява дівчина з оберемком різної одежі.

— Радуйся, Афро! — привітала, проходячи, матрону.

— Мир з тобою, Геленїон! — ласкаво всміхнулася матрона, зав'язуючи мішечок із пшеницею. Потім перевела

очі на раба й додала: — Ні, Ізі живе у себе вдома. Цей дім належить нам, кільком власникам. Її ж два покої — он там, нагорі, — й показала на поверх.

— Ну, то річ інша, — немов задоволено відповів раб. — А що ж я маю робити з цим диптихомом? — труснув у руці таблички до писання.

— Пан велів: ти, каже, Квакусе, просто їй в руки віддай! Ще й на словах скажи, щоб прийшла вранці невідмінно. До школи, тобто до Батила.

— Ну, добре, чоловічку, але ж вона ще не вернуласть із бенкету, — спокійно відповіла Афра. — Або чекай, або зайди ще вдруге, або, коли хочеш, довір мені диптихон. Як прийде, я їй віддам. — І покликала до саду: — Тю-тю-тю?

З цокотінням металевих струн і фуркотінням крил з-за огорожі висипалось із десять білих цесарок.

Матрона кинула їм пшениці, що впала золотим дощем, і пішла до хати.

Квакус почухав під пахвою, підтяг штани й, звертаючись до дівчини, що прала біля басейну, промовив вагаючись:

— Не інакше, як доведеться прийти ще раз. Адже ж казав: «Дай у руки!» Так на здоров'я!

— Іди здоров, — відповіла Гелене, не підносячи голови.

Чула, як рипнула хвіртка. За хвилину вчула, як рипнула ще раз. То вийшла Афра.

— Нема вам саду? — звернулася до цесарок, що кумедно кланялись їй головками, Гелене. — Кша-кша! — махнула на них мокрою ексомідою. І знов зачула, що на вулиці хтось легко вдарив калаталом у браму.

Ніхто, однак, не входив.

Гелене струсила руки й пішла до хати по хліб. А хвіртка відчинилась, і в ній з'явилась несмілива, струнка постать гарної дівчини в сірій столлі.

— Мир дому цьому!

Гелене вмиць пізнала поглядом вартість цінної тканини столли, помітила невеличкі, нові, красно зроблені сандалі. І в думці здивувалась, що прихожа не має сережок у вухах.

— Радуйся і ти!

— Може, я помилилась? — спитала скромна дівчина. — Мені вказали, що тут живе вдова по старшині Афра з Тінгіса, ткаля..

— Ось-ось щойно вийшла! Але вдома її донька, Антонія. Ввійди. Далі, двері праворуч.

Незадовго Антонія вийшла з гостею.

— Я проведу тебе, Іраїс, — вчула Гелене голос Антонії — Я знаю ту ткалю. Вона радо це зробить. Мир з тобою, Геленіон.

— Радуйся, Антоніє. От, і маєш землячку.

— А чому ти гадаєш так? — піднесла на Геленіон прегарні очі чужа дівчина.

— Однаково вітаєтесь: «миром».

— А ти так не вітаєшся?

— Я — геленка, грекиня, — і прала далі, міркуючи: — Дивні вони, Афра з донькою. Замість, щоб відбити конкурентку, ще й самі її й проводять.

Вона знала, що мати з донькою тільки впертим тканням можуть заробити собі на прожиток. Хіба ж можна було б втриматись в Александрії на мізерній пенсії, що її дістає вдова по вексіляріусові — драконарієві комонної когорти Третього легіону з Тінгітанської Мавританії, відкіль прийшла і вдова комонного військового старшини — Ізіна мати?

Сонячне світло заливало вже ціле подвір'я, коли Ізі відчинила брамку. Вона мала під пахвою пакунок із тан-

цювальним приладдям: прозорими, «скляними», як їх називали, шатами, мідяними дисками — кроталами. А також і з полатаними сандаліями, що їх взяла по дорозі в шевця для свого опікуна філософа Стробуса.

Танцюристка була весела й співала свою нову композицію.

Цесарки ніби тільки й чекали на цей мент: ураз, прожогом полетіли на звук Ізіного голосу.

— О, сьогодні тобі не треба нагадувати чи бажати. Радуйся! — крикнула їй від фонтана грекиня.

— Радуйся й ти, Геленіон! Як же ж мені не співати, коли мені трапилось чудо.

— Навіть чудо?

Ізі повисла на шиї Гелене, що саме набирала воду з басейну фонтана, й закрутила грекиню з собою. Геленіон випустила з руки амфору, і вона, захлинувшись водою, пірнула в басейн.

— Я бачила Ероса! Ероса! Ероса! Самого Ероса — бога кохання! — звірила Ізі причину своєї радості.

— Уже? — роблено поважно спитала грекиня.

— Тобто як: уже?

— Бо це «чудо» мусить статись із кожною дівчиною. Але ж чи не закороткі в тебе крила, цикадо, на Ероса?

— І от! Вона нічого не розуміє! І взагалі з тобою не можна говорити поважно.

— Ну, не ображайся. Ліпше скажи, в чому справа. Та не сип! — стримала грекиня танцюристку. — Аффа щойно їх нагодувала. Ну, розповідай, — додала ще раз і нахилилась, щоб виловити з басейну потонулу амфору.

Ізі тим часом вже накладала дерев'яного вугілля до переносної жарівні й розповідала:

— Ти знаєш, Геленіон, як мені огидно на оргіях, коли вони підходять до кінця. Такі брудні обличчя гостей — аж страшно. Немов мертві — з того боку, що повернений до вранішнього світла. А друга половина, хоч і жива, але теж ніби змагається зі смертю. В перерві, коли ми, хорєї, виходимо між гостей, до мене почав чіплятись череватий римський сенатор. Обличчя — аж синє, розпухле, а в'язи такі червоні, як просіл у різницькій крамниці. Добре, що вінок сповз йому на потилицю, бо я вже не знала, куди діватись. Як тут до мене озвався молодий ефеб, також римлянин. Ах, Геленіон! — зітхнула Ізі. — Якби ти його бачила!

— Гарний?

— Нема слів. Мені аж язик одерев'янів.

— Що ж він тобі казав?

— Запитав: хто я.

— Та що ж: не пізнав, що ти хорєя з балету? А ти йому?

— Я сказала, що я — Ізі з Мареотісу.

— Мала б ще додати: за Місячною брамою. За Каналом. Бо ж він римлянин. Що ж він може знати в Александрії? Ну, й досада з цією амфорою. Ніяк не можу вхопити.

— Стривай. Звідси її не впіймаєш.

Ізі вмить скинула з себе туніку, розв'язала сандалії і стрибнула в басейн.

— Маєш. Це добре: буде мені замість відпочинку. Мені так хочеться спати! А все нема коли!

— Тож розповідай про свого Ероса, — цікавилась грекиня. — Про що питався ще?

— Питався, з ким я живу, чи маю батьків, родину. Я сказала, що я самотна, сирота. Як Селене в небі.

Але Ізі не додала, що той красень відповів їй: — «Я теж самотний, як місяць...»

А Ізі спитала:

— Тому ти такий зажурений, сумний?

Може, було й нечемно таке казати? Але ж, мабуть, ні. Бо той ефеб відповів відразу, без незадоволення:

— А ти це зауважила? — Йй додав: — Хіба ж такому метеликові, як ти, самотність видається тяжкою?

— Нарікати марно, — спустила Ізі свої довгі вії й задивилась на медальку, що її юнак мав на шиї. А потім додала тихо: — Треба приймати своє життя таким, як дають його боги.

А він на те:

— Говориш, як віщунка Сибілла. Хто тебе навчив цьому?

— Сибіллі ніхто не навчав! — кинула Ізі вже на бігу, бо треба було знов «до кола».

Ізі роздмухала жарівню, поставила варитись ранішній кулешик, сіла на кам'яній лаві біля Гелене, обхопила руками коліна й розповідала знову:

— Коли я, вертаючись додому, добігла до надбережжя, ніби розжоврювалось. Прокидались морські птахи й різкими покликами вітали день. На рожево тремтячий на шерх моря вплив човен. Вітрило — як ніжне рожеве крило. А біля того крила — юнак. Геленіон! Це був він! Мій Ерос! Моє серце наповнилось радістю, що, як солодке вино з амфори, переливалась через вінця! Куди, куди не сеш мене ти, серце? Чого плигаєш, мов кінь, що зі скелі сліпим скоком метнувся у прірву! І, зненацька — знаєш, Геленіон — з-під скелі зірвались мєви! справа — ліворуч! справа — ліворуч полинули в жовто-рожеве повітря. Як пелюстки білих квітів. Коливались над зрябілою поверхнею розвеселеного моря. А Ерос вітав мене з човна.

Геленіон перестала прати і з цікавістю слухала подругу.

— І, ти, поетко, склала нову пісню? — спитала вона
— А як же інакше? — здивувалась Ізі. — Ти ж сама розумієш: коли вранці перед тебе справа наліво вилетять птахи, це віщує щасливий день.

І Ізі заспівала повним, оксамитним контральтом:

*Щасливий день! Ясний мій день!
Ти радісно почався.
У серці дзвоники дзень-дзень.
Мені ж сам бог з'являвся.
Схили же, небо, келих свій
І щастям всю мене полий.*

З вікна поверху висунулась лиса голова:

— І нема вам упину, цокотухи? Як перестануть цесарки, тоді заводять оці... цикади та музи з передмістя! Скажім для прикладу, хоча б бога посоромились!

— Але! Сховайся, місяцю, бо ж надворі вже день давно! — відбила жарт грекиня. — Тільки ж, бачу, філософ забув, що сьогодні він мусить вийти з дому зрання.

— З такими грішницями справді все забудеш. Бо ж мені з вами таки й не по дорозі.

— Якщо до шиночку, то дійсно... Попіни й таберни нам справді не по дорозі.

— Попіни, попіни, — передражнив Гелене філософ Стробус. — Жінота, скажім для прикладу, говорить найкраще про те, чого не тямить. — І з цими словами сховався.

— Ізі-і! Не дуй же так у жарівню! Посиплеш сажею всі мої ексоміди, — повернулась грекиня до жарівні. — Але я, власне, не розумію, чого ти так радієш?

— Як тобі це зрозуміти, мила Геленіон, коли ти взагалі не тямиш, що то таке радість!

— Навпаки. Саме тепер, коли в місті цезар, і коли я маю стільки замовлень, я це розумію дуже добре.

— Не гнівайся на мене, але ж ти розумієш тільки радість матеріальну. А я от не розумію: навіщо тобі стільки грошей? Ти ж і так маєш найбільшу частину нашого дому

— Що частина? Я хочу мати цілий дім, власний, у рідному Коринті, з великим виноградником і з чудовим видом.

— І тоді, Геленіон, перестанеш бути митцем. Не роби-тимеш своїх чудових ваз. Не ліпитимеш своїх прекрасних фігурок. Мистець, коли стає заможним, для золота зраджує мистецтво, каже Батил.

— Багато ви тямите з вашим Батилом. Справді, тоді я не робитиму статуеток для гендлярів бобами чи оливками. Ага! Ти згадала про Батила. Приходив тут Квакус. Побоявся віддати диптихон. Казав прийде ще раз. Бо Батил тебе конче кличе сьогодні до школи.

Ізі перенесла під перголюю ближче до столу жарівню й розставляла на столі дві миски, поклала ложки.

— Ну ось і ясний місяць між вранішні зорі, — лагідно промовив Стробус, виходячи вмиватись до фонтана

На кам'яній лаві зауважив Ізін плащ, пакунок і свої сандалії.

— Дитино моя! Таж ти щойно вернулась? А співаєш, ніби ти спала цілу ніч! Коли ж ти виспишся?

— Як буде змога, пополудні, — відповіла Ізі.

— Ну, що ж ти там бачила на симпозіоні? Багато було римських гостей?

— Багато... Але, як бігла додому, мене спинили нічні вартові — вігілії. Тепер їх сила ходить вулицями. А як я підходила до Ростри, чула я їхню розмову. Говорили вони про якогось Татіана. Казали, що хоч цезар і дуже

мудрий, однак Татіан його «накриє плащем». Стробусе, хто то такий цей Татіан?

— Дитино моя, дві речі не цікавлять філософа. Це — скажім для прикладу — кохання і політика. Але відповім тобі коротко: розумієш, що то є сила, а що воля? Так от: цезар Адріан це — сила. А сенатор Татіан — воля. Sapienti sat. Finis.

Стробус сів до столу, узяв ложку.

— А тепер, Геленіон, до справи. Ти знаєш Лізієвого раба, кухаря Екзуперія?

— Екзуперія? Це чи не той дивак, що говорить тільки з цапами? А до людей не озивається?

— Його. Але не такий він і дивак, як удає.

Стробус показав пальцями, ніби рахує гроші.

— Я цим способом враз видобув із нього мову. Сьогодні зранку він буде сам на весь дім, бо всі ж підуть зустрічати августу. То є нагода докладно оглянути інзулу Лізія. Мені йти не годиться: кожен знає, чого філософ Стробус задивляється на чужі вілли. То я попередив Екзуперія, що ти хочеш купити якісь вази та статуї. А ти вже оглянь докладно.

— А є купець? Хто?

— Страшна таємниця. Ані мур-мур. Хризіс, гетера, хай вона чхне щасливо.

— Та що ти говориш, філософе? Він же на неї й промарнував всі батькові маєтки!

— Ну, скажім для прикладу, не тільки на неї. Але ж і Хризіс мала з того двійко гранатових зерняток. Твій же улюблений Арістофан не дурно сказав, що ваша сестра «три міни позичить, а дванадцять нарахує». Дурний Лізіій позичав у Хризіс.

— Кулешик на столі! — покликала Ізі. — Геленіон! Сідай з нами!

— Дякую, я вже снідала. Здивував ти мене, Стробусе. Справді, треба щось робити. До речі, ти згадав Арістофана. Він-бо ще каже: «То бараняче життя — жити й нічого не робити».

— А ти ще додай від себе: і не заробити, — всміхнувся філософ.

— Кулешик — як амброзія. Хоч би й самому цезареві. Кажуть, що він харчується, як ми, вбогі філософій: оливки, свиняче сало, куліш. Але Ізін — загарячий і просить ще трохи солі.

Ізі метнулась по сіль.

— Чуєш, малярко? — приглушив Стробус мову. — Кортить мене пхнути на слизьке того губатого фауна Лізія. Багато я наслухався від нього прикростей. Але то б пусте, коли б він не почав заглядати сюди та накидати оком на нашу цикаду. Отож поможи мені, щоб йому зі всього маєтку лишилися тільки губи та бас. Тож пильнуй всього!

— Хіба ж мені треба казати двічі те саме? Це ж тобі не твоя цезарейська школа. Лише скажи: де зійдемося? Чи ти будеш з Ізі у Евное?

— Хіба й ти підеш зустрічати августу на Колюмнадах? — здивувалась Ізі, повертаючи з сіллю. — От дивина: Геленіон — на розривки.

— Не на розривки, а нові орнаменти оглянути, що будуть на римлянах.

— І не самі орнаменти, — додав Стробус — Не шкода очей і для Адріана.

— Мені жаль, що я не можу. Треба у школу

— Все встигнеться. Таки ж не щодня трапляється побачити цезаря. Особливо такого, що буває раз на кілька століть, — озвався Стробус.

ЗМІСТ

I. СВЯТОЧНІ ДНІ	3
II. СИМПОЗИОН У ГЕТЕРИ	24
III. В ХРАМІ СЕРАПІСА	38
IV. ПРУЖИНИ	52
V. ЦЕСАРКИ	63
VI. НА ЛОХІАСІ	74
VII. СВЯТОЧНІ НОЧІ	94
VIII. ЯГНЯТКО	119
IX. РОДИННА РОЗМОВА	144
X. НА НОВИЙ ШЛЯХ	153
XI. ТІНЬ	161
XII. «БЕЗА»	171